

FUNKČNOST NEÚPLNÉ – ROZVEDENÉ RODINY VE VZTAHU K DÍTĚTI

FUNCTIONALITY OF INCOMPLETE (DIVORCED) FAMILY IN RELATIONSHIP TO CHILD

Zdeňka Elišková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra klinických oborů

Summary

The phenomenon of the family break-up is currently a frequently discussed theme. Together with increasing rate of divorces, the number of incomplete families also increases, where either the mother alone or the father alone brings up at least one child. The definition of the incomplete family itself sounds negatively – something is missing, it is not complete. However, this does not mean that this family does not adhere to criteria of the functional family. The family can be considered based on several standpoints, but the standpoint of the child usually steps aside.

The functionality or non-functionality of any family seriously affects the child development and socialization. The most recent examination of the family functionality was implemented in the 1980's with the use of the Questionnaire of the family functionality in a relationship to the child by prof. MUDr. Jiří Dunovský, DrSc. This updated questionnaire was employed to establish the level of the functionality of incomplete – divorced families. The data necessary were acquired by the inquiry data accumulation method. The questionnaire served as the technique chosen. The family functionality is considered based on the following criteria: family structure, family stability, social and economical situation, personality of the parent, brothers and sisters and their personality, condition and development of the child examined, interest in the child and taking care of the child.

Key words: family – divorce – functionality – mother – child

Souhrn

Fenoménu rozpadu rodiny je v současné době často diskutovaným tématem. Společně se zvyšujícím se počtem rozvodů narůstá i počet neúplných rodin, tj. rodin, kde matka či otec vychovávají sami alespoň jedno dítě. Již samotná definice neúplné rodiny vyznívá negativně, něco jí chybí, není úplná. To ovšem nemusí znamenat, že taková rodina nespĺňuje kritéria rodiny funkční. Na rodinu můžeme pohlížet z několika hledisek, hledisko dítěte však zůstává povětšinou stranou.

Funkčnost či nefunkčnost každé rodiny vážným způsobem ovlivňuje vývoj a socializaci dítěte. Poslední šetření funkčnosti rodiny proběhlo v 80. letech minulého století prostřednictvím Dotazníku funkčnosti rodin ve vztahu k dítěti prof. MUDr. Jiřího Dunovského, DrSc. Tohoto aktualizovaného dotazníku bylo použito ke zjištění úrovně funkčnosti neúplných – rozvedených rodin. Pro získání potřebných dat byla použita metoda sběru dat – dotazování. Zvolenou technikou byl dotazník. Funkčnost rodiny je posuzována na základě těchto kritérií: složení rodiny, stabilita rodiny, sociálně ekonomická situace, osobnost rodiče, sourozenci a jejich osobnost, stav a vývoj šetřeného dítěte, zájem o dítě a péče o dítě.

Klíčová slova: rodina – rozvod – funkčnost – matka – dítě

ÚVOD

Každý člověk vstupuje do manželství a zakládá rodinu s myšlenkou, že to bude šťastný a trvalý svazek. Stále častěji se stává, že dříve

či později dojde k zániku těchto idejí. Průměrné manželství netrvá ani 10 let. Rozhodnutí o rozvodu není obvykle rozhodnutím okamžiku, většinou mu předchází dlouhá krize man-

želství. Každý rozvod má svou stránku ekonomickou, sociální, morální, právní, zdravotní atd. Rozvod je záležitost nepříjemná a uvádí se, že rodina se s rozvodem vyrovnává po dobu dvou až pěti let. Rozvod může proběhnout několika způsoby. Jedná se o tzv. smluvený rozvod, rozvod klasický či též sporný a rozvod sankční. V některých případech mohou trvat rozvody i několik let, probíhá řada soudních jednání a takové spory jsou často velmi psychicky a finančně náročné a většinou s velmi negativními dopady na děti. Rozvodem, tedy rozpadem manželství a tradiční rodiny, vznikají rodiny neúplné.

Neúplné rodiny – rodiny s jedním rodičem a dítětem nebo dětmi, představují stále častější rodinný typ. V 90 % se jedná o matku a dítě nebo děti, v 10 % jsou to otcové a dítě či děti. Uvádí se, že každá čtvrtá rodina v České republice je neúplná. Vysoký počet neúplných rodin je přímo úměrný nárůstu počtu rozvodů v posledních letech.

Stanout v čele neúplné rodiny není vždy otázkou volby, a pokud ano, tak to není v žádném případě volba snadná. Neúplná rodina – tento používaný termín implikuje, že s takovou rodinou něco není v pořádku, je definována negativně, není úplná, tedy jí něco chybí. K tomu se váží další, ve veřejném diskurzu i samotnými aktéry často používané názvy jako například rozbitá či rozvrácená rodina.

Ke všem nárokům, které osamělé rodičovství přináší, se tak přidává tento negativní nádech: výkon těchto žen a otců v mateřské roli je kvalifikován jako nedostatečný, jelikož jejich dětem bude vždy něco chybět, ať se budou jako rodiče snažit sebevíc (1). Proto musíme rozvod a jeho následky chápat ve vztahu k dítěti jako krizovou situaci, která může vyústit v různé formy skrytého nebo manifestního násilí.

CÍL

Cílem práce bylo zjištění úrovně funkčnosti neúplných – rozvedených rodin včetně jejich dopadu na dítě.

METODIKA

Pro získání potřebných dat byla použita metoda sběru dat – dotazování. Zvolenou technikou

bylo dotazníkové šetření určené rozvedeným neúplným rodinám tvořeným matkou a alespoň jedním dítětem. Dotazník (příloha č. 3) byl aktualizovanou verzí „Dotazníku funkčnosti rodin ve vztahu k dítěti“ prof. MUDr. Jiřího Dunovského, DrSc., který byl naposledy použit v 80. letech minulého století. První část dotazníku byla určena ke zjištění sociodemografických údajů o rodině – věk šetřeného dítěte, kolektivní zařízení, které šetřené dítě navštěvuje, rodič, jeho věk, zaměstnání a rodinný stav. Další otázky směřovaly ke zjišťování složení a struktury rodiny, její stability, sociálně ekonomické situace, osobnosti rodiče, sourozenců a jejich stavu, osobnosti dítěte, zájmu o šetřené dítě a o jeho péči. Zhodnocení celkové ekonomické situace bylo rozděleno do osmi podotázek, zabývajících se věkem matky při narození dítěte, vzděláním, zaměstnáním, rodinným stavem, příjmem, bytovou kategorií, charakterem bydlení, vybavením bytu a jeho udržováním.

Dotazník byl vyhodnocen pro každé dítě zvlášť a to pro aktuální rodinu. V neúplné rodině se nehodnotí nepřítomný rodič, ale vždy ten, který žije se šetřeným dítětem. Pro hodnocení jednotlivých kritérií byla stanovena pětá a třibodová škála, podle níž se jednotlivá kritéria dle standardního postupu hodnotí způsobem tzv. trestných bodů. Bodové ohodnocení pak bylo zaneseno do tzv. hodnotících křížů a konečné hodnocení spočívalo v součtu všech ohodnocených kritérií a zařazení rodiny do jedné ze čtyř základních skupin či pásem funkčnosti šetřeného rodinného systému.

Pásmo 0–4 bodů představuje rodinu funkční, pásmo 5–9 bodů zahrnuje rodiny problémové, pásmo 10–14 bodů představuje dysfunkční rodinu a pásmo 15–24 bodů zahrnuje rodiny afunkční.

CHARAKTERISTIKA SOUBORU

Základní soubor byl tvořen vzorkem rozvedených osamělých žen s alespoň jedním dítětem. Ve zkoumané rodině bylo šetřeno vždy nejmladší dítě. Soubor byl vybrán na základě kontaktů známých a do výzkumu bylo použito 28 kompletně vyplněných dotazníků. Ženy byly ve věkovém rozpětí mezi 23–48 lety, děti od 2–15 let.

Tab. č. 1 – Hodnotící kříž

Základní údaje o dítěti a matce:

Věk dítěte: 7

Kolektivní zařízení: ZŠP

Věk matky: 36

Zaměstnání: pom. síla v kuchyni

									1	složení	Typ rodiny: Funkční 0–4 Problémová 5–9 Dysfunkční 10–15 Afunkční 16 a více
									1	stabilita	
0	4	2	2	2	4	2	1	2	soc. ekonom. sit.		
a	b	c	d	e	f	g	h	0	osobnost rodiče		
Součet a - h:								0	sourozenci		
0–3	= 0							1	osobnost dítěte		
4–10	= 1							0	zájem o dítě		
11–17	= 2							0	péče o dítě		
18–24	= 3							5	celkem:		
25–výše	= 4										

Zařazení funkčnosti rodiny: **PROBLÉMOVÁ**

Tab. č. 2 – Přehled výsledků dle funkčnosti

Úroveň funkčnosti	V neúplných rodinách (v %)	Neúplné rodiny (v absol. číslech)	V běžné populaci (v %)
Funkční	78,5	22	85
Problémová	18	5	12 - 13
Dysfunkční	3,5	1	2

Výsledky šetření funkčních, problémových a dysfunkčních rodin jsou zřejmé z níže uvedených tabulek. V souhrnných tabulkách hodnocení problémových rodin a dysfunkčních rodin

jsou zvýrazněny položky, jejichž bodové ohodnocení mělo největší vliv na výsledné skóre, a tím i zařazení na úroveň rodin problémových a dysfunkčních rodin.

Tab. č. 3 – Bodové hodnocení úrovní funkčnosti rodin

Funkční	Problémové	Dysfunkční	Afunkční
0–4	5–9	10–15	16 a více

Tab. č. 4 – Souhrnná tabulka – hodnocení funkčních rodin dle použitých kritérií

Rodina	Složení	Stabilita	Soc. ek. situace	Osobnost rodiče	Sourozenci	Osobnost dítěte	Zájem o dítě	Péče o dítě	Celkem
č. 1	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 2	1	0	2	0	0	0	0	0	3
č. 3	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 4	1	0	2	0	0	0	0	0	3
č. 5	1	0	1	0	1	0	0	0	3
č. 6	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 7	1	0	1	0	1	0	0	0	3
č. 8	1	0	1	0	1	0	0	0	3
č. 9	1	0	0	0	0	0	0	0	1
č. 10	1	0	0	0	1	0	0	0	2
č. 11	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 12	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 13	1	0	1	0	1	0	0	0	3
č. 14	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 15	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 16	1	0	0	0	0	0	0	0	1
č. 17	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 18	1	0	0	0	1	0	0	0	2
č. 19	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 20	1	0	0	0	0	0	0	0	1
č. 21	1	0	1	0	0	0	0	0	2
č. 22	1	0	2	0	0	0	0	0	3

Tab. č. 5 – Souhrnná tabulka – hodnocení problémových rodin dle použitých kritérií

Rodina	Složení	Stabilita	Soc. ek. situace	Osobnost rodiče	Sourozenci	Osobnost dítěte	Zájem o dítě	Péče o dítě	Celkem
č. 1	1	1	2	0	0	1	0	0	5
č. 2	1	1	2	0	0	2	0	0	6
č. 3	1	1	2	0	1	0	0	0	5
č. 4	1	0	2	0	1	1	0	0	5
č. 5	1	0	2	0	1	1	0	0	5

Tab. č. 6 – Souhrnná tabulka – hodnocení dysfunkční rodiny dle použitých kritérií

Rodina	Složení	Stabilita	Soc. ek. situace	Osobnost rodiče	Sourozenci	Osobnost dítěte	Zájem o dítě	Péče o dítě	Celkem
č. 1	1	1	4	2	1	0	0	1	10

DISKUSE A ZÁVĚR

Znalost rodiny dítěte, jejích vztahů uvnitř i vně, zvláště pak vztahu k její normě i k jejím případným poruchám je nezbytnou součástí posouzení celkového stavu a vývoje dítěte i řešení jeho případné problematiky.

K celkovému objektivizování funkčnosti rodin a posouzení z hlediska kvantitativního byl vypracován diagnostický nástroj hodnotící funkčnost rodiny sledovaného dítěte s hlavním záměrem zjistit, charakterizovat a kvantifikovat případnou její poruchu (2).

Podle Dunovského mají na funkčnost rodiny ve vztahu k dítěti největší vliv kritéria: stabilita rodiny, osobnost rodiče, zájem a péče o dítě.

V neúplné rodině byl hodnocen vztah mezi osamělým rodičem (matkou) a dítětem nebo dětmi. Rodinné vazby charakterizujeme jejich vzájemnou soudržností, intimitou, citovými vazbami mezi matkou a dítětem a případně dalšími sourozenci. Významnou roli ve vztazích hraje pohlaví rodiče. Rodič stejného pohlaví představuje významný model genderové role, připoutání se k tomuto rodiči a jeho napodobování posiluje sebejistotu. Výzkumem bylo zjištěno, že v 86 % těchto rodin jsou vazby pevné, u 14 % rodin byly vazby narušené – důvody lze nacházet v přetížení matek povinnostmi, které ji mohou oslabovat a v takové situaci nemusí mít dost sil poskytnout oporu dítěti, které ji potřebuje, vzniká tedy riziko zhoršení vztahu. Mezi osobní vztahy uvnitř rodiny mají mimořádný význam pro utváření osobnosti – dítě se učí prvním a nejtrvalejším postojům, názorům a chování (4).

Osobnost rodiče je dána především tím, jak dovede kontrolovat svou činnost svým svědomím a tím, jak uvědoměle, odpovědně a ohleduplně řeší úkoly svého života. 96 % oslovených matek má osobnost vyrovnanou a bez

problémů s dobrou společenskou adaptací. 4 % zkoumaných matek má osobnost nevyrovnanou a s problémy – především týkajícími se podezření ze závislosti na alkoholu.

Zájem o dítě je předpokladem úspěšného rodičovství, jedná se vlastně o postoj rodičů k dítěti. Zájem a péče se hodnotí odděleně, neboť tyto skutečnosti se přesně nekryjí. Ve všech zkoumaných rodinách byl vztah matky k dítěti pozitivní, především v oblasti emoční, byl opravdový až uspokojivý. V péči o dítě může nastat několik situací, kdy rodiče se o dítě nemohou, nechtějí či neumějí postarat. Péče o dítě je určitou výslednicí řady činitelů, které v rodině ve vztahu k dítěti působí (2).

U 96 % matek je péče o dítě dobrá až velmi dobrá; u 4 % matek uspokojivá.

Další kritéria – složení rodiny, sociálně ekonomická situace, sourozenci a jejich osobnost, stav a vývoj šetřeného dítěte – jsou hledisky důležitými, avšak funkčnost rodiny ovlivňují méně. Všechny šetřené rodiny byly neúplnými – tedy tvořeny osamělou matkou a jedním či více dětmi. Celková sociálně ekonomická situace rodiny je ovlivněna osmi hledisky: věkem matky při narození dítěte, vzděláním matky, jejím zaměstnáním, rodinným stavem, příjmem, bytovými podmínkami, charakterem bydlení, vybavením bytu a jeho udržováním.

Vztahy se sourozenci bývají citově významné, dítě je s ním spojeno společným rodinným zázemím. Sourozenci jsou nejen spojenci, ale i soupeři. Dítě se s nimi musí dělit o rodičovskou pozornost, různé materiální výhody a privilegia (7).

Porušená osobnost, vážné onemocnění či postižení dítěte může mít na poruchy rodin zpětný vliv, a to ve vztahu k věku dítěte. Např. v době dospívání dítěte se často jeho narušená

adaptace stává indikátorem poruchy rodiny, tedy krizová situace, která může vést k násilí v různých podobách.

Z celkových výsledků šetření funkčnosti rodin vyplývá, že 78,5 % neúplných rodin je ve vztahu k dítěti funkčních. Jsou tedy rodinami se schopností plnit řadu funkcí. V běžné populaci je takových rodin 85 %. Důležitou roli při fungování neúplných rodin hraje opora rodiny v širším sociálním zázemí (širší rodina, přátelské vazby s jinými rodinami aj.)

18 % neúplných rozvedených rodin je problémových. Vyskytují se zde závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, ale vážněji neohrožují vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Pro pracovníky péče o dítě znamenají tyto rodiny potřebu zvýšené pozornosti a sledování. V běžné populaci se jich vyskytuje kolem 13 %.

Dysfunkční rodinu představuje 3,5 % neúplných zkoumaných rodin. V dysfunkční rodině jeden či více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování – např. nadměrné požívání alkoholu. V rodinách dysfunkčních, kterých je v běžné populaci kolem 2 %, se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí bez-

prostředně ohrožujících nebo poškozujících rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Rodina již není schopna tyto poruchy zvládnout sama, potřebuje pomoc sociálních institucí (2).

LITERATURA

1. Dudová, R., Hastrmanová, Š.: Otcové, matky a porozvodová péče o děti. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007.
2. Dunovský, J. Dítě a poruchy rodiny. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. 139 s.
3. Dunovský, J. Sociální pediatrie. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s.
4. Hartl, P. – Hartlová-Císařová, H. Psychologický slovník. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s.
5. Smith, H. Děti a rozvod. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s.
6. Sobotková, I. Psychologie rodiny. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 176 s.
7. Vágnerová, M. Vývojová psychologie I: Dětství a dospívání. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Hodnotící kritéria

Příloha č. 2 – Konečné zhodnocení sociálně ekonomické situace

Příloha č. 3 – Dotazník funkčnosti rodiny

Příloha č. 1 – Hodnotící kritéria

1. Složení rodiny	
Rodina úplná	0 bodů
Rodina neúplná	1 bod
Rodina doplněná	2 body
Rodina náhradní	2 body
Rodina družská	2 body

2. Stabilita rodiny	
Pevná	0 bodů
Narušená	1 bod
Rozvrácená	2 body

3. Sociálně ekonomická situace = součet bodů dle ukazatelů v a–h (viz.tab. na následující straně)	
Velmi dobrá 0–3	0 bodů
Dobrá 4–10	1 bod
Uspokojivá 11–17	2 body
Špatná 18–24	3 body
Velmi špatná 25 a výše	4 body

4. Osobnost rodičů (v neúplné rodině se nehodnotí rodič nepřítomný, ale přítomný se hodnotí dvojnásobným počtem bodů)	
Vyrovnaná	0 bodů
Nevyrovnaná	1 bod
Patologická	2 body

5. Sourozenci a jejich osobnost	
V rodině je alespoň jeden sourozenec a není problematický	0 bodů
Dítě je jedináček, v rodině se vyskytuje aspoň jeden sourozenec problematický	1 bod
V rodině se vyskytuje několik problematických sourozenců nebo i těžce postižený sourozenec	2 body

6. Stav a vývoj šetřeného dítěte	
Tělesný a duševní stav dobrý	0 bodů
Stav a vývoj vážněji narušen	1 bod
Stav a vývoj těžce narušen	2 body

7. Zájem o dítě (v neúplné rodině se nehodnotí rodič nepřítomný, ale přítomný se hodnotí dvojnásobným počtem bodů)	
Zájem opravdový až uspokojivý	0 bodů
Formální zájem	1 bod
Nedostatečný zájem	2 body

8. Péče o dítě	
Velmi dobrá až dobrá	0 bodů
Uspokojivá	1 bod
Dostatečná	2 body
Špatná	3 body
Velmi špatná, nedostatečná, traumatizující	4 body

Příloha č. 2 – Konečné zhodnocení sociálně ekonomické situace

a) věk rodičů při narození dítěte (v neúplné rodině se nehodnotí rodič nepřítomný, ale přítomný se hodnotí dvojnásobným počtem bodů)	
Přiměřený (20–35)	0 bodů
Nízký (18–19)	1 bod
Vysoký (36–50)	1 body
Velmi nízký (pod 18)	2 body
Velmi vysoký (nad 50)	2 body

b) vzdělání (v neúplné rodině se nehodnotí rodič nepřítomný, ale přítomný se hodnotí dvojnásobným počtem bodů)	
Vysokoškolské	0 bodů
Středoškolské	1 bod
Učební obor	2 body
Základní	3 body
Nedokončené základní, zvláštní	4 body
Bez vzdělání	5 bodů

c) zaměstnání (v neúplné rodině se nehodnotí rodič nepřítomný, ale přítomný se hodnotí dvojnásobným počtem bodů)	
Kvalifikované	0 bodů
Nekvalifikované	1 bod
Bez zaměstnání	2 body

d) rodinný stav	
Rodiče jsou manželé a žijí se sled. dítětem v prvním manželství	0 bodů
Rodiče jsou manželé a jeden z nich byl 1 x ženat (vdaná)	1 bod
Rodiče jsou manželé, oba již byli v jednom manž., svobodný rodič, žije bez partnera	2 body
Rodiče jsou manželé, alespoň jeden z nich prošel již 2 x manžel.	3 body
Rodiče jsou manželé, nežijí spolu, rodiče jsou manželé, alespoň jeden z nich byl více než 3 x ženat, jeden či oba rodiče jsou v manželství s jiným partnerem, žijí však spolu	4 body

e) příjem	
Dvakrát vyšší než životní minimum	0 bodů
Vyšší než životní minimum	1 bod
Na úrovni životního minima a níže	2 body

f) bytová kategorie	
I. kategorie	0 bodů
II. kategorie	1 bod
III. kategorie	2 body
IV. kategorie	3 body
Bez bytu, ubytovna, podnájem	4 body

g) charakter bydlení	
1 osoba nebo méně na obývací místnost	0 bodů
1–2 osoby na obýv. místnost	1 bod
1–2 osoby při soužití 2 generací na obýv. místnost	2 body
Více než 2 osoby na obýv. místnost	3 body
Více než 2 osoby při soužití dvou generací na obýv. místnost	4 body

h) vybavení bytu a jeho udržování	
Velmi dobré	0 bodů
Dobré	1 bod
Podprůměrné	2 body
Nedostatečné	3 body

Příloha č. 3 – Dotazník funkčnosti rodiny

Věk dítěte:

Kolektivní zařízení (MŠ, ZŠ atd.):

Věk matky:

Rodinný stav:

Zaměstnání:

1. Složení rodiny – Jaké je složení Vaší rodiny?

- Rodina úplná
oba vlastní rodiče v manželství žijí se sledovaným dítětem nebo dalšími dětmi vlastními či nevlastními
- Rodina neúplná
jeden vlastní rodič žije osaměle se sledovaným dítětem nebo dalšími dětmi vlastními či nevlastními
- Rodina doplněná
vlastní rodič, jemuž je svěřeno dítě do péče, žije v novém manželství s jiným partnerem
- Rodina náhradní
adoptivní rodiče (rodič), pěstouni (pěstoun) žijí/e se sledovaným dítětem
- Rodina družská
oba vlastní rodiče nebo jeden z nich žijí se sledovaným dítětem bez uzavření manželství

2. Stabilita rodiny – Jak byste charakterizovala/stabilitu Vaší rodiny?

- Pevná
vztahy mezi jednotlivými členy rodiny jsou pevné, trvalé, vyvážené
- Narušená
závažnější problémy či poruchy ve vztahu mezi členy rodiny, které ale nenarušují soudržnost rodiny a nedotýkají se přímo života dětí
- Rozvrácená
závažné poruchy ve vztazích mezi členy rodiny, které narušují soudržnost rodiny a zasahují přímo do života dětí

3. Sociálně ekonomická situace

a) věk rodiče při narození dítěte

- 20–35 let
- 18–19 let
- 36–50 let
- méně než 18 let
- více než 50 let

b) vzdělání

- vysokoškolské
- středoškolské
- učební obor, nižší odb.
- základní
- nedokončené základní, zvláštní
- bez vzdělání

- c) zaměstnání**
- kvalifikované (matka v domácnosti)
 - nekvalifikované (např. pomocná síla)
 - bez zaměstnání
- d) rodinný stav**
- rodiče jsou manželé a žijí se sledovaným dítětem v první manželství
 - rodiče jsou manželé, jeden z nich byl 1x ženat (vdaná)
 - rodiče jsou manželé, oba již byli v jednom manželství (rozved., ovdov.)
svobodný rodič, žije bez partnera
rodiče nejsou manželé, oba jsou svobodní, žijí spolu
 - rodiče jsou manželé, alespoň jeden z nich prošel již 2x manželstvím
 - rodiče jsou manželé, nežijí spolu
rodiče jsou manželé, alespoň jeden z nich byl již více než 3x ženat (vdaná)
jeden či oba rodiče jsou v manželství s jiným partnerem, žijí však spolu
- e) příjem (čistý na hlavu)**
- dvakrát vyšší než životní minimum
 - vyšší než životní minimum
 - na úrovni životního minima a níže
- f) bytová kategorie**
- I. kategorie
 - II. kategorie
 - III. kategorie
 - IV. kategorie
 - bez bytu, ubytovna, podnájem
- g) charakter bydlení**
- 1 osoba nebo méně na obývací místnost
 - 1–2 osoby na obývací místnost
 - 1–2 osoby při soužití dvou generací na obývací místnost
 - více než 2 osoby na obývací místnost
 - více než 2 osoby při soužití dvou generací na obývací místnost
- h) vybavení bytu a jeho udržování**
- velmi dobré
 - dobré
 - podprůměrné
 - nedostatečné

4. Osobnost rodiče

- vyrovnaná – bez problémů – dobrá společenská adaptace
- nevyrovnaná – s problémy – závažnější odchylky v tělesném stavu (např. chronické onemocnění, lehčí efektivita), závažnější odchylky v psychickém stavu (např. lehčí oligofrenie, neurózy), narušená společenská adaptace, podezření na závislost na alkoholu, absence, přestupky – jaká odchylka:
- patologická – těžké odchylky v tělesném stavu, např. vážné onemocnění, invalidita, bezmocnost, těžké odchylky v psychickém stavu, např. závažné onemocnění psychiatrické, závažné poruchy společenské adaptace, alkoholismus, trestná činnost, příživnictví – jaká odchylka:

5. Sourozenci, jejich osobnost, stav a vývoj

- v rodině se vyskytuje aspoň jeden sourozenec sledovaného dítěte a není problematický tělesně, duševně ani společensky
- dítě je jedináček – v rodině se vyskytuje aspoň jeden sourozenec problematický (chronicky nemocný tělesně nebo duševně nebo s narušenou společenskou adaptací)
– jaká odchylka:
- v rodině se vyskytuje několik problematických sourozenců nebo 1 těžce postižený – sourozenec umístěný mimo rodinu (dětský domov, osvojení, pěstounská péče, ústav soc. péče)
– jaká odchylka:

6. Stav, vývoj šetřeného dítěte a jeho osobnost

- tělesný a duševní stav dobrý, bez postižení, vývoj odpovídá normě
- stav a vývoj vážněji narušen, např. lehkí vrozené vývojové vady, chron. onemocnění, opožděný vývoj, poruchy adaptace
 - jaká odchylka:
- stav a vývoj těžce narušen, např. závažné vrozené vývojové vady, těžké chronické onemocnění, závažné psychiatrické poruchy, bez společenské adaptace
 - jaká odchylka:

7. Zájem o dítě

- zájem opravdový až uspokojivý, který zakládá dobrý vztah rodičů k dětem
- formální zájem – tj. takový, který nemá skutečný obsah, navenek simulovaný jako opravdový nebo nadměrný zájem – tj. takový, do něhož rodič promítá své neadekvátní postoje a problémy na úkor dítěte či neodpovídající jeho potřebám
 - nemůže mít zájem
 - neumí mít zájem
 - nechce mít zájem
- nedostatečný zájem či nezájem, kdy dítě je rodičům zcela lhostejné, zcela nerespektují jeho potřeby a práva nebo nenávistný vztah rodičů k dítěti, kdy rodič přistupuje k dítěti s odporem, dítě je předmětem jeho nepřátelských postojů
 - nemůže mít zájem
 - neumí mít zájem
 - nechce mít zájem

8. Péče o dítě

- velmi dobrá až dobrá – taková, která zabezpečuje náležitě všechny nebo hlavní potřeby dítěte
- uspokojivá – péče o dítě vykazuje drobné chyby, které však ještě vývoj dítěte nenarušují
 - nemůže mít zájem
 - neumí mít zájem
 - nechce mít zájem
- dostatečná – v péči o dítě se objevují podstatnější závady, nikoliv ještě trvalého rázu, avšak již zjevně ohrožující vývoj dítěte
 - nemůže mít zájem
 - neumí mít zájem
 - nechce mít zájem
- špatná – péče o dítě je spojena se závažnými závadami, převážně trvalého charakteru, zjevně již poškozující vývoj dítěte
 - nemůže mít zájem
 - neumí mít zájem
 - nechce mít zájem
- velmi špatná, nedostatečná, traumatizující – v péči o dítě je řada trvalých hrubých chyb, nedostatků až záměrných činů dítě poškozujících a znemožňujících aspoň uspokojivý vývoj
 - nemůže mít zájem
 - neumí mít zájem
 - nechce mít zájem

Zdeňka Elišková
eliskova@zsf.jcu.cz